

Воислав Д. КУШЕВСКИ

### ЗА ПОЈАВАТА НА „АБЕЦЕДАРОТ“

И покрај настојувањата на најодговорните политички фактори и органи на Друштвото на народите (ДН), изразени и преку петте усвоени резолуции во врска со прашањето на заштитата на малцинствата од страна на III-тата асамблеја на ДН, сепак, не се успеало во отстранувањето на политичките тенденции во акциите што биле водени со различните методи и средства за заштитата на националните малцинства. Особено е тоа карактеристично за подрачјето на Македонија, каде петиционерството и делувањето по малцинското прашање од страна на дипломатијата на заинтересираните држави, и натаму го задржувало својот политички белег, при што на специјален начин било изразувано ривалството меѓу великосрпските, великобугарските и мегалогрчките владеачки кругови, околу Македонија по Првата светска војна.

Ова особено се покажало во периодот од 1923 до 1927 година, кога Егејска Македонија (и воопшто состојбата во Грција) била под посебно внимание на балканската и европската дипломатија во ДН по настанатата ситуација до која дошло по неуспехот на воената кампања во Турција од страна на Велика Британија, Франција и Италија, заедно со Грција односно по заклучувањето на мировниот договор во Лозана 1923 година.

Политичките прилики на Балканот станале покомпликувани и по 9-јунскиот преврат 1923 година во Бугарија, со којшто била соборена насилно владата на Александар Стамболиски и кога на власт дошол профашистичкиот режим на Александар Цанков. Со откажувањето на Нишката спогодба, од страна на оваа влада излезе повторно на површината антагонизмот околу Македонија и македонското прашање меѓу овие држави. Се покажа дека бугарските владеачки кругови собрани околу дворот, на „Воената лига“, на „Уставниот блок“ на „Народниот зговор“ поддржувани и од екстремистичките политички организации, како и од терористичките такви, — не биле готови на компромис со Белград во однос на своите претензии спрема Ма-

кедонија, како тоа по 1922 година го сторила владата на земјоделците на чело со Александар Стамболиски. Иако Цанков по превратот изјавил дека ќе ги задржи добрососедските односи со Кралството СХС, со што сакал всушност да ја зацврсти меѓународната положба на својата превратничка влада, всушност со доаѓањето на власт на неговиот режим, дошло не само до обнова на постојниот антагонизам меѓу соседните држави, туку и до заострување на взаемните односи. До вкрстување на интересите на меѓународен план дошло во спомнатиот период особено во Егејска Македонија.

Неуспехот на кампањата во Мала Азија довел до значајни социјални и политички превирања во Грција. Таа се нашла во посебна економска и социјална криза по склучените аранжмани со Турција во Лозана за реципрочно задолжително иселување на грчкото малцинство од Турција во Грција и обратно. Тогаш за релативно кус период во Грција требало да бидат населени околу 1.500.000 Грци од Мала Азија. Проблемот на сместувањето на овие иселеници ги поставил во мошне тешка положба грчките власти. И покрај добиената финансиска помош (заеми) од страна на ДН за сместувањето на оваа маса на иселеници, сепак, недостатокот на обработливи површини довел речиси до несносна состојба, не само за турското и бугарското малцинство во Западна Тракија, туку и за Македонците од обете страни на Вардар во Егејска Македонија.

Така со доаѓањето на првите контингенти на грчките иселеници од Мала Азија дошло до присилно истерување на турското и бугарското население од нивните огништа и имоти во Западна Тракија. Затоа бугарската влада од оправдани причини се нашла побудена уште во март 1923 година да упати апел до ДН со молба истото да интервенира за заштита на бугарското малцинство во Западна Тракија.<sup>1)</sup> Апелот на бугарската влада бил очекуван, бидејќи она што се случувало во Западна Тракија по поразот на Грција во Мала Азија, било навистина за осудување, што доаѓало не само од страна на заинтересираните држави, туку од сето јавно мислење во Европа,<sup>2)</sup> дури и од САД.<sup>3)</sup> Во својот апел бугарската влада, покрај акцентирањето на прогоните на бугарските жители во Западна Тракија, изнела и вообичаени наводи за затворање односно за укинување на бугарските цркви и училишта<sup>4)</sup> и сл. И покрај тоа што грчката

<sup>1)</sup> Horace G. Alexander, M. A., *The League of Nations and the Operation of the Minority Treaties*, London, 1926, 8; N. D. S., „Les Minorités greque et bulgares et les protocoles de Genève”, „L' Europe Nouvelle”, Paris, 83 Année, N° 346, 7 février 1925, 184.

<sup>2)</sup> „The Spectator”, London, N° 5252. February 23, 1929, 268; „The League (of Nations) and the Settlement of Macedonia”.

<sup>3)</sup> „Advocate of peace”, Washington, Volume 84, August, 1925, N° 8, p. 464; „Greek and Bulgarian Minorities”.

<sup>4)</sup> Horace G. Alexander, M.A., op, cit. 8.

влада одговорила на овие наводи на бугарската влада, оптужувајќи ја за тероризам од страна на комитските чети,<sup>5)</sup> сепак, бидејќи самата ситуација на ова подрачје била бремена од опасности, за неа биле заинтересирани и другите меѓународни фактори, така што станала предмет и на дипломатските разговори и делувања и во Женева, зашто, меѓу другото, сето ова било и последица од таквата политика за „заштита“ на националните малцинства на водечките држави — победнички, со која биле и задолжени да ја спроводат и одговорните фактори во ДН, по заклучувањето на мировните договори по Првата светска војна. А таа политика била изразена и канализирана и со одделните договори што биле склучени за т.н. „доброволна“ и задолжителна емиграција на народностите на територијата на Бугарија, Грција и Турција. Од друга страна, ангажирањето на надворешните политички фактори на ДН во „средувањето“ на приликите во Грција доаѓало не само за да се престане со оптужбите што доаѓале од страна на меѓународното јавно мислење, кои биле упатувани на адреса на ДН и на големите сили, во прв ред на Велика Британија, туку и од сакањето за што побргу да се спроведе — меѓу останатото — и несреденото прашање околу ратификацијата на клаузулите за заштитата на малцинствата во Грција. Ова секако влијаело соодветните органи на ДН да се ангажираат<sup>6)</sup> за средувањето на оваа мошне тешка и истовремено обвинувачка состојба на адреса на политиката на водечките големи сили, создадена како резултат на една лоша и нехумана политика спрема народносните групи и малцинства. Затоа, не е никаква случајност што како посредник за започнувањето на преговори меѓу грчката и бугарската влада за средувањето на заемните односи, се јавил професорот Гилб’т Мари (Gillbert Murray) претставник на Јужноафричката унија во ДН, едниот од ангажираните застапници на политиката на Велика Британија во ДН.

Така, како резултат на водените преговори во ДН и на посредничката улога на споменатиот професор, на 29 септември 1924 година во Женева дошло до склучување т.е. потпишување на т.н. „Мали протоколи“ меѓу грчката и бугарската влада за заштита на грчкото малцинство во Бугарија односно на бугарското во Грција<sup>7)</sup>. Се разбира, при тоа, бугарската влада, доследна на отпорано утврдената великобугарска политика и односот спрема Македонија, не сакала да ја испушти можноста што ѝ се укажала при водењето на овие преговори, со заклучувањето на овие протоколи под „бугарско малцинство“ да се подразбираат и Македонците од Егејска Македонија. Со овие протоколи — кои биле потпишани на седницата на Советот на ДН

<sup>5)</sup> Ibidem.

<sup>6)</sup> N. D. S., цит. статија во „L’Europe Nouvelle“, 184.

<sup>7)</sup> Кесяковъ Д-р Д. Б., Приносъ къмъ дипломатическата история на България, 1878—1925, София 1925, 294—295.

од 29. IX 1924 година<sup>8)</sup> во присуство на сите членови на Советот, според нивните идентични текстови, се сакало да се олаба-ви притисокот околу едно од мошне невралгичните подрачја, а и се сметало дека ова малцинство ќе се исели и со време ќе нестане со што проблемот ќе биде наводно симнат од дневен ред на дипломатската преокупација и сл. Ова дотолку што веќе работела и Смесената грчко-бугарска комисија за наводно „доброволна“ размена на малцинствата — „бугарските“ од Грција и грчките од Бугарија. А според овие договори двајцата претставници на ДН (полковникот А. С. Корф и мајорот Марсел Ровер), коишто се наоѓале на чело на оваа Комисија, се ополномоштувале да бидат и посредници меѓу односните малцинства и грчката влада.<sup>9)</sup>

Протоколите јасно покажуваат каква била политиката на одредените политички фактори во Советот на ДН спрема македонското население и воопшто спрема малцинствата во Грција. Имено, додека траело т.н. „доброволно иселување“ односно ликвидација на овие словенски народности во Грција, со протоколите би требало да се одбегнат секакви несогласија, нередите, инцидентите и сето она што би можело да ги загрозува интересите на големите сили на крајниот Југоисток на Европа.<sup>10)</sup> Посебно заради фактот што Западна Тракија сега добила посебно значење за овие интереси со оглед на неостварените планови за поделбата на интересните сфери на големите сили во Турција.

Затоа, потпишувањето на овие протоколи како да ѝ донесло одредено олеснување на англиската дипломатија. Во таа смисла и треба да се сфати говорот којшто по потпишувањето на протоколот го одржал споменатиот професор Гилб'т Мари за да го покаже успехот во британското ангажирање во името на ДН како би се престанало со теророт или неподносливата положба на словенското население во Грција,<sup>11)</sup> за која ситуација била всушност виновна и политиката на големите сили.

Од своја страна, бугарската дипломатија го сметала за свој голем успех потпишувањето на овие протоколи, особено што „се успеало“ и Македонците од Егејска Македонија да бидат

<sup>8)</sup> Ibidem.

<sup>9)</sup> Со ова всушност се настојувало да се искористат претставниците на Советот на Друштвото на народите, „неутралните членови“ во Смесената грчко-бугарска комисија за размена на населението и по малцинските прашања, така што до голем степен да се растовари и Секретаријатот на Друштвото на народите од бројните малцински петиции коишто пристигнувале до неговите експерти.

<sup>10)</sup> Fogues — Duparc, J., „Un pas en avant: Le Protocole bulgare“, „Revue de droit international et de législation comparée“, Bruxelles, Troisième série, Tome V, Cinquante et unième année, 1924. N° 4—5, p. 460.

<sup>11)</sup> Во говорот Мари признава дека овде се работи само за „прашањето за малцинствата, не само на прашање кое се однесува на човечки страдања, туку и како една опасност за трајниот мир во Европа.“ (Кесяковъ, цит. дело. 294).

третирали како „бугарско малцинство“ што ѝ конвенирало на великобугарската надворешна политика спрема македонското прашање по Првата светска војна на меѓународен план. Оваа политика сè повеќе сакала и македонските емигрантски маси во Бугарија да ги придобива и врзува за себе си, како некогаш под паролата за ослободување на Македонија, за сега да се претстави како „заштитник“ на правата на „бугарското национално малцинство“ во Грција и Кралството СХС. Затоа и официјалните бугарски личности преку официјални изјави, како и бугарскиот печат, го поздравиле протоколот, и му дале голем публицитет. Исто така бугарската влада побрзала да го поднесе на Народното собрание протоколот за заштита на грчкото национално малцинство во Бугарија на ратификација, надевајќи се дека истото тоа ќе го стори и владата на Грција односно и грчкиот парламент.

Меѓутоа, „триумфот“ на бугарската дипломатија бил краткотраен бидејќи од страна на грчкиот парламент не дошло до ратификација на „Малиот протокол“ којшто се однесувал за Грција. Имено по републиканскиот преврат, новата грчка влада ја откажала ратификацијата на овој акт, користејќи го, меѓу останатото, и индоктринирањето на одредени слоеви од народот за „опасноста“ од народностите, што буржоазијата широко го практикувала при спроведувањето и во оправдувањето на својата внатрешна политика за денационализација и асимилација односно за иселување на припадниците на другите народности т.е. малцинства во Грција. Покрај тоа, откажувањето на протоколот било искористено од страна на републиканската власт во Грција и заради противењето и на владата на Кралството СХС при склучувањето на овие протоколи.<sup>12)</sup>

Но оваа постапка на новата грчка влада го тангирала и авторитетот на Советот на ДН, како и на генералниот секретар на ДН, сер Ерик Драмонд, дури и на претставникот на Велика Британија во ДН Остин Чемберлен. Ова дотолку што откажувањето на ратификацијата значело и нов елемент за напаѓање на републиканската влада на Грција од страна на одредените кругови на Велика Британија.<sup>13)</sup>

Затоа ова решение на грчката републиканска влада било предмет на повторното разгледување од страна на Советот на Друштвото на народите. На својата седница во март 1925 година, Советот на ДН го ислушал излагањето на стариот грчки

<sup>12)</sup> Ова е и времето кога и официјалниот Белград водел политика на „заштита“ на „српско“ малцинство во Егејска Македонија, односно третирајќи ги како „Срби“ Македонците во Егејска Македонија. За ова види го прилогот: Војо Д. Кушевски, Петициите на „српското малцинство“ од Егејска Македонија, упатени во 1925 година во Друштвото на народите и нивната судбина. — Историја VI/2 (1970), 126—139.

<sup>13)</sup> „Foreign Affairs“ — a Journal of International Understanding, London, Vol. VI, No 8, February, 1925, p. 167—168: „Minority in the Balkans“.

политичар Венизелос кој, и покрај својата напредната возраст, за оваа работа лично дошол од Атина во Женева, за да ја оправда со своето долгогодишно политичко искуство и авторитет постапката на новата грчка влада. Во својот долг говор, тој не ги изнел вистинските причини за откажувањето на протоколот, туку сета вина ја фрлил врз Николас Политис, познатиот грчки дипломат, упатувајќи на негова адреса критики како на „добар правник“, но „неискусен политичар“.<sup>14)</sup> Меѓутоа, на оваа седница Советот на ДН донел заклучок на грчката влада да ѝ упати три барања што се однесувале за заштитата на словенското малцинство кое живеело на територијата на Грција и тоа: што сторила досега грчката влада од 29. IX 1924 година, потоа, какви мерки таа во иднина смета да преземе за извршувањето на одредбите за заштита на ова малцинство, и какви мерки и потреби, според мислењето на грчката влада, биле неопходни за преземање во поглед на образованието и јавното вероисповедание за дотичното словенско малцинство.<sup>15)</sup>

Посебно треба да се истакне дека во заклучоците и прашањата коишто ги предложил Остин Чемберлен, воопшто не се споменува ниту се говори за „бугарско малцинство“ или пак за „бугарски јазик“ и сл. — туку станува збор за именувањето на Македонците во Егејска Македонија како Slav speaking minority т.е. *Малцинство кое зборува словенски јазик*. Имено самиот Чемберлен — англиски дипломат, го употребил ова именување.

Независно од толкувањето на мотивите од кои се раководел Остин Чемберлен, како и Советот на ДН за експлицитното од нивна страна третирање на Македонците од Егејска Македонија како малцинство кое зборува словенски јазик, треба да се истакне уште една констатација. Имено, ова веќе значи и афирмација на ненавлегувањето на органите и факторите на ДН по однос на националната припадност на Македонците. За нив, тие не се ниту бугарско, ниту српско, ниту славофонско грчко население — или малцинство. Тие, посебно високите службеници на Секретаријатот на ДН на чело со генералниот секретар на ДН сер Џејмс Ерик Драмонд, ги именуваат Македонците како „малцинство кое зборува на словенски јазик“ („Slav speaking minority“).

Такво свое влијание и притисок врз една влада Советот на ДН досега не изразуval, како што тоа бил примерот со Грција, која во тоа време била разјадувана и ослабена со нејзините внатрешни политички борби, поставувајќи ѝ такви барања што биле во спротивност со ставот и политиката од било која партија и влада на Грција по прашањето на мал-

<sup>14)</sup> League of Nations, Official Journal, Geneva, 6 th year, N° 4, April 1925, p. 478—482, Council 1925, Minutes 32—36.

<sup>15)</sup> Ibidem.

цинската заштита на македонското население во Егејска Македонија. Со други зборови, грчката влада во моментот била принудена да отстапи од досегашната политика на поранешните влади во врска со постојаните изговори или со одлагањата на примената на одредбите за заштита на малцинствата на својата територија.

На ваков начин на грчката републиканска влада ѝ биле доставени такви прашања односно барања, на кои таа морала да одговори за релативно кусо време (во рок од 2 април до 1 јуни 1925 година т.е. до наредната сесија на Советот на Друштвото на народите.<sup>16)</sup>

Во својот одговор на поставените прашања до Советот на ДН, грчката влада во пропратното писмо (акт) го оспорила правото на бугарската влада да се интересира директно или индиректно за „малцинството кое зборува на словенски јазик“ (Slav speaking minority). Свртуваме внимание дека и овде грчката влада Македонците ги именувала како малцинство кое зборува на словенски јазик и покрај тоа што во определени прилики и ситуации и тоа ќе го оспорува.

Исто така, грчката влада дава на знаење на Советот на ДН дека дури и учеството на бугарскиот претставник во Смесената комисија за реципрочно доброволна размена на жители „не ѝ дава никакво право на бугарската влада во поглед на словенското население кое живее во Грчка Македонија“.<sup>17)</sup> Според ставот на грчката влада ДН има единствено право да интервенира во поглед на заштитата на ова малцинство, а не во случајов бугарската влада. Овој став означува и крај на директното ангажирање на бугарската дипломатија во контактите со грчката да се јавува како директен интересент за заштита на македонското малцинство во Грција. Ова е дотолку од интерес за нас, бидејќи бугарската дипломатија ги користела одредените примени аранжмани на грчката влада во однос на бугарските малцинства во Западна Тракија, но од познатите причини бугарската дипломатија тоа го искористувала и го проширувала своето пропагандистичко влијание и своето јавување како „заштитник“ и кај Македонците во Егејска Македонија. Така, фактички, со одбивањето на „Малите протоколи“ и настанатата ситуација потоа, отпочнува значително ослабнување на бугарската пропаганда кај македонското население во Грција.

Во одговорот пак на поставените прашања од страна на Советот на ДН, грчката влада го известила овој орган на ДН дека досега истата не преземала мерки за заштита на малцинството кое зборува на словенски јазик, бидејќи сметала дека со примената на Конвенцијата за реципрочно иселување ќе бидат

<sup>16)</sup> Ibid.

<sup>17)</sup> League of Nations, Official Journal, Council, Geneva, 6 th year, N° 7, July 1925, p. 950, Anne 772, C. 296 (I). 1925, I.

иселени сите Македонци и на тој начин не ќе има потреба нешто да се стори во врска со давање правата кои се предвидени со договорите за заштита на малцинствата. Во поглед на наредното прашање, грчката влада известува дека биле преземени мерки за основање училишта на словенски јазик за идната учебна 1925/26 година, и за давање слободи на вероисповеданието на словенски јазик.<sup>18)</sup>

Од одговорот на грчката влада од 29 мај 1925 година на поставените прашања од страна на Советот на ДН, а особено од говорот на претставникот на грчката влада во Советот на ДН Какламанос, којшто го одржал на седницата на Советот на ДН на 10 јуни 1925 година,<sup>19)</sup> дознаваме дека навистина биле извршени сериозни подготовки од страна на грчките власти, а особено од грчкото министерство за просвета во тој поглед. При овие подготовки и испитувањето на политичкиот аспект на воведувањето на овие просветни мерки, за Македонците од Егејска Македонија, карактеристични се консултирањата на грчките дипломати во ДН за јазикот на којшто треба да биде заснована наставата за Македонците во Грција. Во дилемата околу тоа грчката влада се одлучува за воведување во наставата јазикот на којшто фактички зборуваат тамошните Македонци, а во оваа смисла е и составен веќе познатиот „Абецедар“, букварот за почетната настава, кој е пишуван и издаден на латиница, така што народот таму штом разбрал за тоа, реагирал со зборовите: „Дали сега ќе нè прават католици?!“ Како таков „Абецедарот“ е доставен до Советот на ДН (и Секретаријатот на ДН) на увид и како сведоштво дека наводно се вршени и се вршат подготовки за почетокот на воведувањето на настава за словенското малцинство во Егејска Македонија.

Меѓутоа, и покрај овие официјални ветување на грчката влада и извршените подготовки за воведување и отпочнување на наставата на јазикот на „словенското население“ во Егејска Македонија, до извршувањето на обврските кои ги примила споменатата влада не дојде и овој пат. Грчките владеечки режими, всушност, во одбрана на своите националистички интереси во Егејска Македонија го користеле вкрстувањето на интересите на своите соперници, соседите во Егејска Македонија, така што секогаш наоѓале изговори за одлагање или одбегнување на своите задолженија кои ги имале со малцинските договори.

Така и овој пат тие го искористиле реагирањето на владата на Кралството СХС (на Никола Пашиќ) спрема „Малите протоколи“, што внесло нови моменти и повеќе компликации во односите меѓу балканските држави, особено кога оваа влада тврдела дека Македонците во Егејска Македонија

<sup>18)</sup> Ibidem.

<sup>19)</sup> Ibidem.

се „Срби“ и кога објавила односно се декларирала како заштитник на „своето српско малцинство“ во Егејска Македонија.

Вака сложената ситуација во Грција, била предмет на внимание и во ДН. Владата на Грција дури го повикала шефот на Одделението за малцинствата при Секретаријатот на ДН да ја посети Атина, што било и прифатено особено во врска со појавата на петициите на „Србите“ односно на „српското малцинство“ во Грција и што по зборовите на Колбан (споменатиот директор), создавало „конфузија“ во овој регион на Балканот („Macedonian tangle”.<sup>20</sup>)

Така, наспроти одлуката на Советот на ДН, наспроти обврските и уверувањата што ги дала грчката влада, имено тамошните владеачки кругови, не постапиле искрено пред јавноста во врска со споменатите мерки што требало да ги преземе спрема правата на Македонците за кои станува збор. Пред сè „Абецедарот“ бил издаден на л а т и н с к и поправо на л а т и н и ц а , со што се предизвикала реакција и кај самите тамошни Македонци. Всушност, тогашните грчки политичари одбегнувале да отвораат училишта со настава на македонски јазик, плашејќи се во крајна линија за северните граници, односно за владенијата во Македонија. Од друга страна, тие сметале малцинскиот проблем да го решаваат со иселување на негрчките народности, односно со насилна или т.н. „доброволна“ измена на структурата на населението, посебно во Егејска Македонија, се разбира, во корист на грчкото. Дури, постојат индиции, дека барајќи излез од оваа ситуација, и со цел да ги одбегне дотичните конкретни и преземени обврски спрема Македонците, а за да го скршне вниманието на заинтересираните фактори и на меѓународната јавност, како и на народните маси од внатрешното незадоволство,<sup>21</sup>) предизвикала на 19 октомври 1925 година, односно испровоцирала оружен инцидент на грчко-бугарската граница кај Петрич (пак на подрачјето на Македонија). Имено, заради влегувањето на еден одред на грчката војска на територијата на бугарската држава. Советот на ДН бил принуден да преземе итни мерки. Од негова страна бил упатен апел на обете влади веднаш да ги запрат воените акции и војските на обете држави да се повлечат зад своите граници. Истовремено Советот на ДН формирал Анкетна комисија („Investigation Committee”) за испитување на инцидентот.<sup>22</sup>) И навистина инцидентот предизвикал голем шум во ев-

<sup>20</sup>) United Nations Library and Archives, Geneva. Doc. N° 41/47096/11974/16. К.. 1925 (Види: „Minutes” на Ерик Колбан, Директорот на Одделението за малцинствата на Секретаријатот на Друштвото на народите од 4. XI 1925 год.)

<sup>21</sup>) Геновџ П. Георги, Бугарија и Обществото на народите, София, 1938, 170.

<sup>22</sup>) Ibidem, 162; Horace G. Alexander, op. cit., 9.

ропскиот печат и на тој начин била постигната саканата цел. Додека траела работата на Анкетната комисија и додека се очекувала одлуката на Советот на ДН, инцидентот бил повод за покренување во балканскиот печат дискусија и взаемни оптужби меѓу владите на Грција, Бугарија и Кралството СХС, кои од своја страна се сведувале не толку на прашањето во врска со заштитата на малцинствата, отколку на тероризмот, што е вршен со разни методи и средства. Во центарот на вниманието, се разбира, била терористичката ВМРО за чие постоење и дејност била обвинувана владата на Бугарија.

Така грчката влада и овој пат успеала со низа дипломатски меневрирања, со оружениот инцидент и користејќи се со вкрстување на стремежите како на великобугарската така и на великосрпската буржоазија да го одбегне не само ратификувањето на протоколите за кои стана збор погоре, туку и да не го примени „Абецедарот“ и другите конкретни обврски за културната автономија на Македонците во Егејска Македонија, и ова прашање да се канализира како пограничен спор, и кон забраното ликвидирање на имотите на бегалците, што во крајна линија значело продолжување процесот на иселување на Македонците и населување на нивните домови и имоти со Грци од Мала Азија. (Во таа смисла грчкиот делегат Рентис во говорот на VI-тата асамблеја на ДН 1925 година, му одговорил на бугарскиот министер за надворешни работи Калфов, дека „кога Грчко-бугарската конвенција за размена на населението ќе биде применета, ние ќе ги елиминираме овие и другите извори на раздорот меѓу обете држави,” а не само на бегалците.<sup>23)</sup> Со тоа грчкиот претставник јасно ја изразил линијата не само на својата туку и на поранешните влади во Грција и тенденцијата на политиката што одела на линија на иселување на словенското население од Грција.

Voislav D. Kuševski

## ABOUT THE APPEARANCE OF THE „PRIMER”

### S u m m a r y

„The Primer” (Elementary Reader) — as a synonym of the elementary reading book was composed in Macedonian in Greece in June, 1925 and was intended for the pupils — Macedonians from the Aegean part of Macedonia. It was published by the then republican Greek government. It was forced to do it by the League of Nations at its session held on September 29, 1924 on the base

---

<sup>23)</sup> League of Nations, Official journal, Special supplement, N° 33, Records of the Sixth Assembly — Text of the debates, Geneva 1925, 85.

of the regulations for protection of the minorities which were incorporated in the peace treaties stipulated after the First World War.

Its appearance represents an interesting episode in the entire treatment and the policy towards the Macedonians in the Aegean part of Macedonia (Not only in Aegean Macedonia) as a minority in the League of Nations, especially by the governments of Greece, the Principality of Serbians, Croats and Slovenians, and Bulgaria.

As „the Primer” was composed in a pure Macedonian language (its Southwestern dialect), it was welcomed by a violent reaction, mainly by the aspirative circles towards Macedonia. Through diplomatic channels, by engaging of the linguists to deny the existence of the Macedonian language in the press, even in the Bulgarian People's Assembly. They tended to stop any Macedonian idea from the beginning which was the aim of their conquering policy towards Macedonia.

Though it was not applied, the appearance of „the Primer” was and still remains (in a historical point of view) public and an inevitable testimony that the extent of development of the Macedonian language was such that it was possible to be used for textbooks and teaching. Namely, in the „Primer” the necessary language norms and didactic principles, are present methods and forms about the beginning, elementary teaching. On the other side, „the Primer” should be a subject matter for studying by linguists — specialists in Macedonian, as it was published before Ratsin's „White Dawns” or the dramatic texts written and performed in Macedonian before the Second World War.

„The Primer” caused an evident interest to the experts of the League of Nations. They have been forced to get to know and to treat the question of the Macedonian language, especially in its features, the differences between Macedonian and Serbian and Bulgarian language etc. On this way this elementary reading book was the reason for public and diplomatic polemics regarding the Macedonian question. It is important to mention that the Macedonians in Aegean Macedonia before the appearance of the „primer” have also been officially named by the organs of the Secretariat and by the League of Nations Council as „Slav speaking minority”.